

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

UO'T 681.51

Artezian tik quduqlarida nasoslarini boshqarish va avtomatlashtirishni

PLC dasturiy ta'minot tizimini ishlab chiqish

Stajyor o'qituvchi: Boboyorov Azizjon Eshmuminovich

TJ va ICha va B yo'nalishi talabasi: To'xtayev Habibjon Nabijon o'g'li

TJ va ICha va B yo'nalishi talabasi: Olimov Doniyor Himmat o'g'li

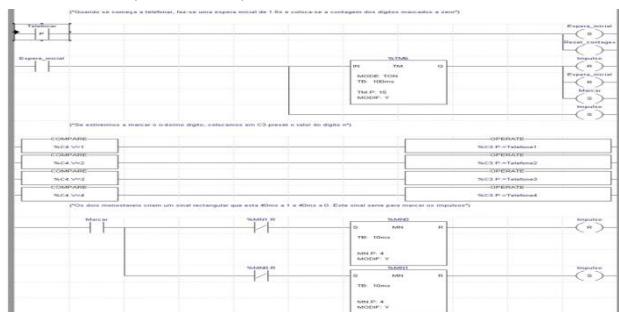
"TIQXMMI" MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti.

Email: azizbekbobyorov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada meliorativ yerlarda sug'orish uchun artezian skvajinalardan nasos yordamida suvni ko'tarish va ushbu nasoslar ish rejimini nazorat qilish hamda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimini ishlab chiqish ko'zda tutilgan. PLC dasturiy ta'minot tizimini uch fazali nasoslar uchun qo'llash hamda Ladder dasturiy tili o'rnatish qo'llangan.

Kalit so'zlar: PLC dasturiy ta'minot tizimi, Ladder dasturiy tili, Meliorativ yerlar, Narvon mantig'i,

Kirish. Ladder dasturiy tili(narvon mantig'i) PLC(Program logic controller)-larni dasturlash uchun keng qo'llaniladi, bu erda jarayon yoki ishlab chiqarish jarayonini ketma-ket nazorat qilish talab qilinadi. Narvon mantig'i oddiy, ammo muhim boshqaruv tizimlari uchun yoki eski simli o'rni zanjirlarini qayta ishlash uchun foydalidir[1]. Dasturlashtiriladigan mantiqiy kontrollerlar yanada murakkablashgani sayin, u juda murakkab avtomatlashtirish tizimlarida ham qo'llanila boshlandi. Ko'pincha narvon mantiqiy dasturi kompyuter ish stantsiyasida ishlaydigan HMI dasturi bilan birgalikda ishlatiladi(1-rasm).

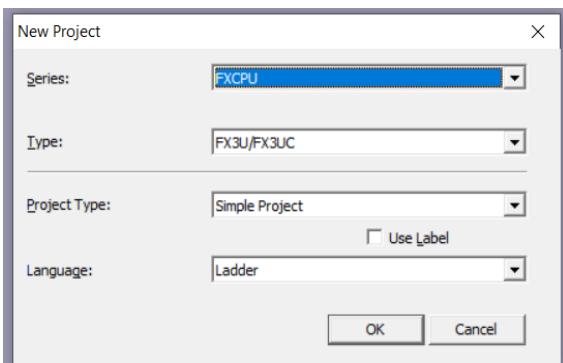
1-rasm. Kontaktlar va bobinlar, taqqoslashlar, taymerlar va monostabil multivibratorlarni o'z ichiga olgan narvon diagrammasining bir qismi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

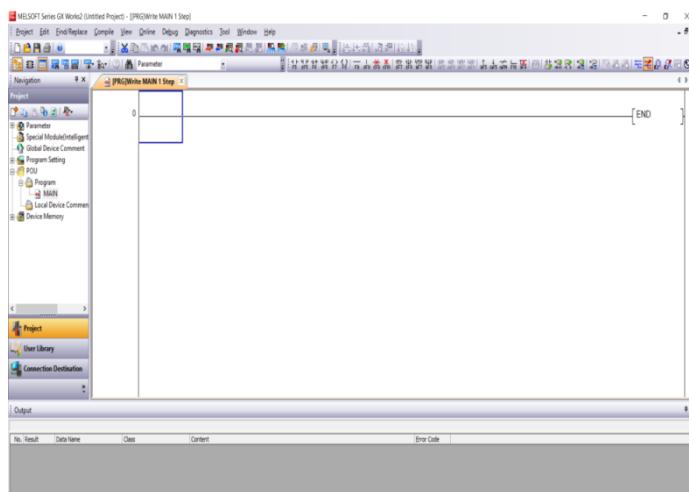
Narvon diagrammasida ketma-ket boshqaruv mantig'ini ifodalash zavod muhandislari va texniklariga maqsadli kompyuter tilni o'rganish uchun qo'shimcha tayyorgarliksiz dasturiy ta'minotni ishlab chiqishga imkon berish edi. Tanish o'rni apparat tizimlariga o'xshashligi sababli ishlab chiqish va texnik xizmat ko'rsatish soddalashtirildi[2, 3, 4]. Narvon mantig'ini protsessual til emas, balki qoidalarga asoslangan til sifatida ko'rish mumkin. Narvondagi "zinapoya" qoidani ifodalaydi. O'rni va boshqa elektromexanik qurilmalar bilan amalga oshirilganda, turli qoidalalar bir vaqtning o'zida va darhol amalga oshiriladi[9]. Dasturlashtiriladigan mantiqiy kontrollerda amalga oshirilganda, qoidalalar odatda dasturiy ta'minot tomonidan uzluksiz tsikl yoki "skanerlash" orqali ketma-ket bajariladi. Loopni etarlicha tez, odatda soniyada ko'p marta bajarish orqali bir vaqtning o'zida va darhol bajarish effektiga erishiladi. Dasturlashtiriladigan kontrollerlardan to'g'ri foydalanish pog'onalarini bajarish tartibining cheklovlarini tushunishni talab qiladi[6, 7, 8].

Material va usullar

Bu usulni o'rganishga tayyorgarlik jarayonida bir qancha adabiyotlar, manbalar [6] o'rganildi va tahlil qilindi, shunga o'xshash turli xil materiallarning mosligi tekshirildi. Biroq, nashrlar va tadqiqot natijalari qidiruv manbalarida ladder tilining qulay usuli kamligini ko'rsatdi. Bir tomonidan, bu usulning to'liq daturiy ta'minoti nazariy asosining yo'qligi bizni tadqiqot olib borishimizni qiyinlashtiradi. Dasturni ishga tushirish quyidagicha:

Ladder tilining yangi loyiha ochish bo'limi

Ladder tilida yangi loyiha tuzish bo'limi Bosqichli kiritish

Dama (kontaktlar)

- **[]**—Odatda ochiq kontakt, unga mos keladigan lasan yoki uni boshqaradigan kirish quvvatlanganda yopiladi
- **[]**—Odatda yopiq ("emas") kontakt, unga mos keladigan lasan yoki uni boshqaradigan kirish quvvatlanmagan bo'lsa, yopiladi

Bosqich chiqishi

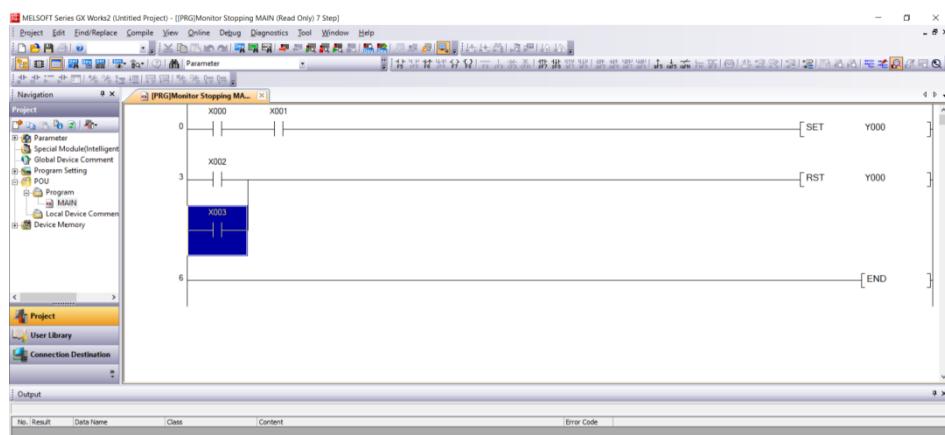
Aktuatorlar (bobinlar)

- **()**—Odatda faol bo'lмаган lasan, uning pog'onasi yopilganda quvvatlanadi.
- **()**—Odatda faol ("emas") lasan, uning pog'onasi ochiq bo'lganda quvvatlanadi.

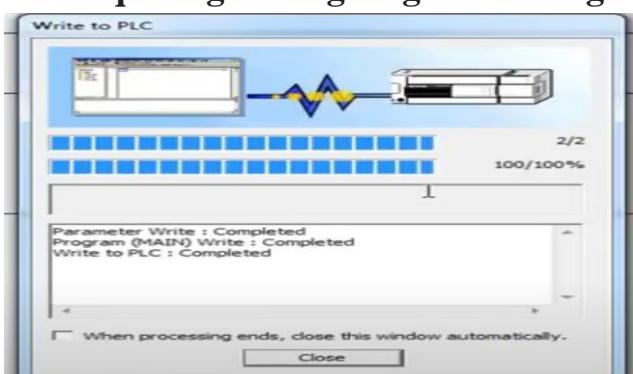
"Bobin" (pog'onaning chiqishi) dasturlashtiriladigan kontrollerga ulangan ba'zi qurilmalarni boshqaradigan jismoniy chiqishni yoki dasturning boshqa joylarida foydalanish uchun ichki xotira bitini ko'rsatishi mumkin.

PLC dasturiy ta'minot tizimini ladder tili bilan yozish quyidagicha:

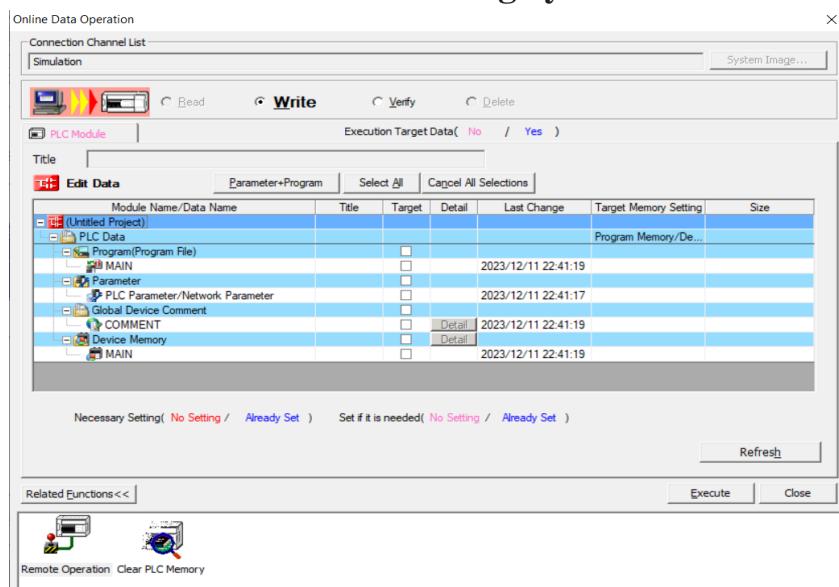
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

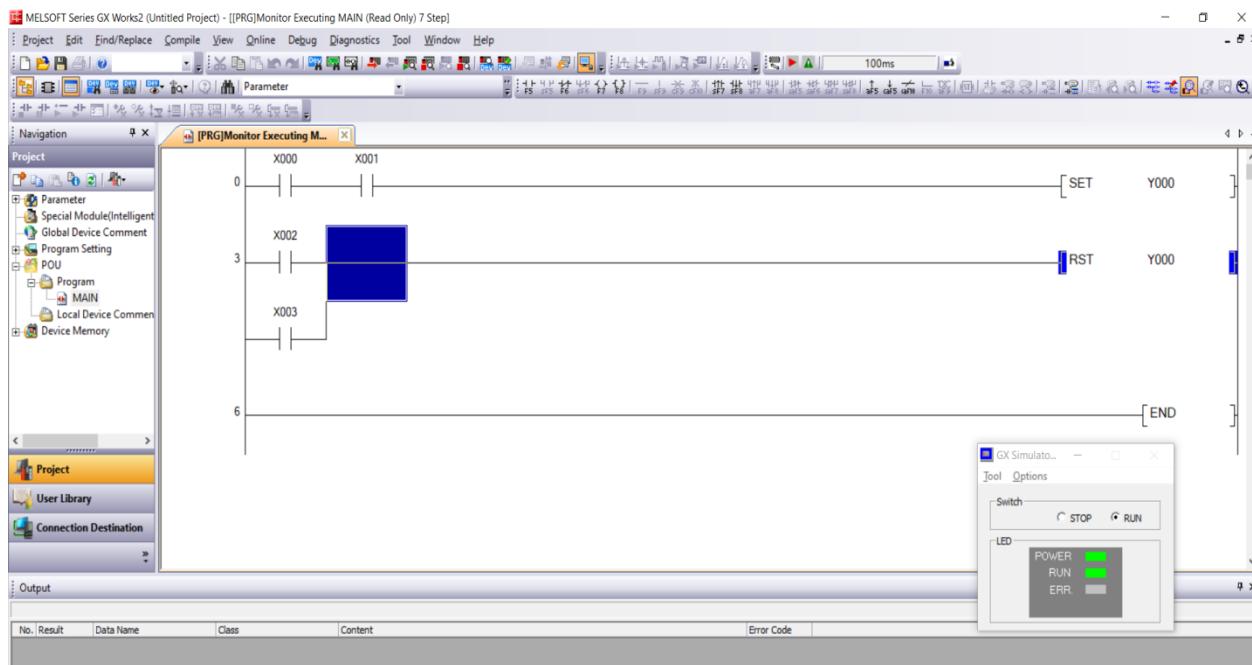
Kirish va chiqish signaling belgilanish diogrammasi

Dasturni kontrollerga yuklash

Online ma'lumotlarni kiritish

Dastuni simulatsiya qilish

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqoddan olingan natija shuni ko'satadiki: nasoslarini boshqarish va avtomatlashtirishni PLC dasturiy ta'minot tizimi ichki logotip konfiguratsiyasi orqali aniqlaymiz. Ko'pincha, elektr motorini boshqarish uchun dastur ishlataladi. Ushbu sxema "To'xtatish" oraliq tugmasidan foydalanmasdan elektr motorining aylanish yo'nalishini o'zgartirishga imkon beradi. Ushbu tugma faqat vosita to'liq to'xtatilganda ishlataladi.

Xulosa

Tadqiqot natijasida artezian tik quduqlarida nasoslarini samaradorligini oshirish uchun bu tizimga inson-mashina interfeysi o'rnatish talabi qoyilgani bois kerakli parametrlar o'rganilib chiqildi. Tadqiqot ishida jaroyonga bog'liq bo'lган barcha texnik uskunalarining xususiyatlari va parametrlari to'liq shaklda keltirilib o'tildi.

Avtomatlashtirish tufayli xodimlarning suv ta'minotini boshqarish va tartibga solishda ishtirok etish ehtiyoji minimallashtiriladi. Bu ishlarni avtomatlashtirish sifatiga talablarning o'sishi bir qator: muhandislik kibernetikasi, hisoblash texnikasi va tizimlarning umumiylaz nazariyasi fanlarining yutuqlari bazasida tizimli yondoshish

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

pozitsiyasi bilan yechiladigan masalalarni yechish zaruriyatini oldingi o'ringa chiqardi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. "Suv ta'minoti va oqava suvlarini tizimlarini avtomatlashtirish" Ubaydullayeva D.R., Xayitov A.N., Abdullayev H.H., Sharifov H.Sh. Darslik-2020
2. "ELEKTR MASHINA VA ELEKTR YURITMALARDAN PRAKTIKUM" S. Majidov, M. Ubodullayev, O. Yo'ldosheva, U. Berdiyev, B. To'xtamishev, X. Sattorov Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma
3. Ismoilov.M.I Raxmatov A.D. Avtomatika tizimlari va elektr jihozlarini montaj, sozlash va ekspluatatsiyasi. T.TIIM. 2010
4. Mirahmedov D.A. Avtomatik boshqarish nazariyasi. –Toshkent: O'zbekiston. 1993 "NASOSLAR VA NASOS STANSIYALARI" A. N. Rizaev, G. R. Rixsixodjayeva
5. "Control of Pumped Storage Power Plants" by Antonello Monti and Andreas Jossen
6. "Control of Electric Machine Drive Systems" by Seung-Ki Sul
7. "Electric Motors and Drives: Fundamentals, Types and Applications" by Austin Hughes and Bill Drury
8. Jalolov, T. S. (2023). PSIXOLOGIYA YO'NALISHIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARGA SPSS YORDAMIDA MATEMATIK USULLARNI O'RGAТИSHNING METODIK USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 323-326.
9. Jalolov, T. S. (2023). PYTHON INSTRUMENTLARI BILAN KATTA MA'LUMOTLARNI QAYTA ISHLASH. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 320-322.
10. Jalolov, T. S., & Usmonov, A. U. (2021). "AQLLI ISSIQXONA" BOSHQARISH TIZIMINI MODELLASHTIRISH VA TADQIQ QILISH. Экономика и социум, (9 (88)), 74-77.
11. Sadriddinovich, J. T. (2023). Capabilities of SPSS Software in High Volume Data Processing Testing. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 82-86.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12

12. Sadriddinovich, J. T. (2023, November). IDENTIFYING THE POSITIVE EFFECTS OF PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL WORK FACTORS BETWEEN INDIVIDUALS AND DEPARTMENTS THROUGH SPSS SOFTWARE. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 18, pp. 150-153).
13. Jalolov, T. S. (2023). TEACHING THE BASICS OF PYTHON PROGRAMMING. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(11).
14. Jalolov, T. S. (2023). Solving Complex Problems in Python. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(9), 481-484.
15. Jalolov, T. S. (2023). PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF DATA PROCESSING USING THE SPSS PROGRAM. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 2(23), 220-223.
16. Tursunbek Sadriddinovich Jalolov. (2023). ARTIFICIAL INTELLIGENCE PYTHON (PYTORCH). Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research , 1(3), 123-126.
17. Tursunbek Sadriddinovich Jalolov. (2023). ADVANTAGES OF DJANGO FEMWORKER. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).
18. Tursunbek Sadriddinovich Jalolov. (2023). ARTIFICIAL INTELLIGENCE PYTHON (PYTORCH). Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research , 1(3), 123-126.
19. www.google.ru.
20. https://en.wikipedia.org/wiki/Ladder_logic